

Examen HAVO
2014

tijdvak 2
woensdag 18 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 77 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

De Republiek in een tijd van vorsten

De volgende gebeurtenissen uit de geschiedenis van de Nederlanden staan in alfabetische volgorde:

- 1 De gelijktijdige aanval van Frankrijk en Engeland brengt de Republiek aan de rand van de afgrond.
- 2 De Staten-Generaal besluiten niet langer naar een nieuwe landvoogd te zoeken maar zelf het bestuur in handen te nemen: de Republiek is geboren.
- 3 In de Unie van Utrecht spreken de noordelijke Nederlanden af om samen te werken in de strijd tegen het Spaanse leger.
- 4 Met de Vrede van Münster komt een einde aan tachtig jaar oorlog tussen Spanje en de Nederlanden.
- 5 Pas jaren na de dood van Willem III sluiten de Republiek en Frankrijk definitief vrede.
- 6 Spanje biedt de Republiek aan om vrede te sluiten, maar de Republiek is slechts bereid om twaalf jaar de wapens neer te leggen.

- 2p **1** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In de eerste helft van de zestiende eeuw werden de ideeën van Luther in de Nederlanden vooral verspreid in de gewesten Vlaanderen en Brabant. Dit hing samen met de economie van die gewesten.

- 2p **2** Leg deze samenhang uit.

Voor de uitvoering van zijn centralisatiepolitiek stelde Karel V drie centrale raden in.

- 3p **3** Noem één van deze centrale raden en leg uit op welke wijze deze raad zorgde voor de uitvoering van de centralisatiepolitiek.

Gebruik bron 1.

Filips II geeft dit bevel naar aanleiding van gebeurtenissen in 1566 in de Nederlanden.

- 3p **4** Licht dit bevel toe door:
- één van die gebeurtenissen te noemen en
 - aan te geven welke conclusie Filips hieruit trekt en
 - aan te geven waarom dit voor Filips een reden is een nieuwe eed van zijn edelen te eisen.

Gebruik bron 1.

Uit deze bron blijkt de opvatting van het Habsburgse bewind over de invloed van Willem van Oranje.

- 2p **5** Leg uit waaruit dit blijkt.

Willem van Oranje weigerde de nieuwe eed (*zie bron 1*) af te leggen omdat hij het niet eens was met Filips II.

- 1p **6** Noem een beleidspunt waarop Willem van Oranje van mening verschilde met Filips II.

Gebruik bron 2.

Bij dit fragment passen twee beweringen:

- 1 Fynes Moryson geeft het motief van Elizabeth voor haar weigering van de soevereiniteit over de opstandige gewesten.
- 2 Fynes Moryson heeft een beperkte visie op de oorzaken van de Opstand.

- 3p **7** Licht dit toe door:
- het motief van Elizabeth voor haar weigering te noemen en
 - aan te geven wat Moryson hiervan vindt en
 - aan te geven waarom de visie van Moryson op de oorzaak van de Opstand beperkt is.

Op 17 augustus 1585 ondertekende de burgemeester van Antwerpen een document waarmee hij de stad overgaf aan de Spaanse bevelhebber die de stad veertien maanden had belegerd.

Een historicus merkte daarover op:

"Je kunt dit document de geboortakte van de Gouden Eeuw (van de Republiek) noemen."

- 2p **8** Ondersteun deze uitspraak.

Een bewering:

Het jaar 1588 was in de geschiedenis van de Opstand in veel opzichten een belangrijk jaartal.

- 4p **9** Noem een gebeurtenis op binnenlands-politiek **en** een gebeurtenis op buitenlands-politiek terrein uit dit jaar. Geef bij elke gebeurtenis aan, waardoor deze gebeurtenis belangrijk was.

Gebruik bron 3.

In 1598 benadert Spanje de Republiek om vrede te sluiten.

- 3p **10** Leg met beide helften van de prent uit, welke mening over dit vredesvoorstel de maker van de prent hier weergeeft.

In het begin van de zeventiende eeuw gaf het Amsterdamse stadsbestuur de Singel een nieuwe naam: de Koningsgracht. Aan het einde van de zeventiende eeuw werd de Koningsgracht weer Singel genoemd. Deze beide naamsveranderingen zijn waarschijnlijk te verklaren uit de relatie met Frankrijk op elk van beide momenten.

- 2p **11** Toon dit aan voor beide naamsveranderingen.

In 1611 raakten Denemarken en Zweden met elkaar in oorlog. De Deense koning beval beslag te leggen op alle schepen met bestemming Zweden. Daarnaast voerde hij een extra tol in voor schepen die door de Sont (de zeestraat die toegang geeft tot de Oostzee) wilden varen. De Republiek reageerde door met geweld te dreigen en bondgenootschappen aan te gaan met Zweden en de Hanzesteden.

- 2p 12 Verklaar de reactie van de Republiek door aan te geven:
- om welke reden een vrije toegang tot de Oostzee van levensbelang was voor de Republiek en
 - waardoor de Republiek op dat moment de handen vrij had voor een gewapend conflict met Denemarken.

Twee gegevens:

- 1 Op 22 mei 1632 maakten de Staten-Generaal bekend dat in alle gebieden die dat jaar onder hun gezag zouden komen de openbare uitoefening van de katholieke godsdienst niet zou worden verboden.
- 2 In juni 1632 begon stadhouder Frederik Hendrik een militair offensief in de Zuidelijke Nederlanden. Dit leidde tot de snelle inname van veel steden in het zuiden.

- 2p 13 Leg uit dat hieruit kan blijken dat de tactiek van de Staten-Generaal succesvol was.

Gebruik bron 4.

In 1672 wordt dit reisverslag van Felltham opnieuw uitgegeven in Londen.

- 2p 14 Leg met de bron uit, met welk politiek doel het reisverslag kan zijn uitgegeven.

Een bericht uit de *Extraordinaire Haerlemse Donderdaeghse Courant* van 2 juni 1672:

"Deze morgen is de koning van Frankrijk voor Maastricht opgebroken met zijn legermacht om zijn weg voort naar de Rijn te vervolgen."

Van de volgende namen en begrippen passen er drie bij dit krantenbericht:

- 1 Acte van Navigatie
- 2 Hendrik IV
- 3 Johan van Oldenbarnevelt
- 4 Johan de Witt
- 5 Lodewijk XIV
- 6 Personele Unie
- 7 Rampjaar

- 2p 15 Noteer de cijfers van de drie begrippen die bij dit krantenbericht passen.

In 1700 stierf de Spaanse koning Karel II. In zijn testament liet hij zijn rijk na aan Filips van Anjou, kleinzoon en erfgenaam van Lodewijk XIV van Frankrijk. Als reactie bracht Willem III een alliantie tot stand met als doel het Franse koningshuis te dwingen afstand te doen van alle gebieden die Spanje elders in Europa bezat.

- 3p **16** Geef een motief voor Willems reactie en leg uit of er sprake is van continuïteit met de eerder door Willem gevoerde politiek.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

Vanaf de nederlaag van het Zuiden in de Burgeroorlog was slavernij in alle staten verboden.

- 2p **17** Noem twee besluiten die het Amerikaanse Congres daarna nam om de rechten van de voormalige slaven te beschermen.

Gebruik bron 5.

Op grond van deze bron kun je vaststellen dat een politiek doel van de Reconstructie in juridisch opzicht is verwezenlijkt, maar dat de bedoelde maatschappelijke verandering niet is bereikt.

- 2p **18** Leg dit uit.

Gebruik bron 6.

Stel: je schrijft een werkstuk over Amerikaanse emancipatiebewegingen in de negentiende eeuw. Je komt tot de conclusie dat deze brief past bij twee paragrafen waarin je een verklaring geeft voor:

- 1 het ontstaan van de People's Party en
- 2 de veranderende opvatting in de Verenigde Staten rond 1890 over de rol van de overheid.

- 4p **19** Leg voor elk van beide paragrafen uit dat de bron een geschikte illustratie daarbij is.

Over de vraag of 1898 een keerpunt is in de geschiedenis van de Amerikaanse buitenlandse politiek, lopen de meningen uiteen.

- 3p **20** Licht dit toe door:
- een gebeurtenis uit die tijd te noemen die gezien kan worden als een keerpunt in de Amerikaanse buitenlandse politiek en
 - aan te geven welke verandering na 1898 optrad in het Amerikaanse buitenlandse beleid en
 - een gebeurtenis vóór 1898 te noemen waaruit blijkt dat die verandering in het Amerikaanse buitenlandse beleid al eerder was ingezet.

In de linker kolom hieronder staan vier gebeurtenissen (a tot en met d) met in de rechter kolom in willekeurige volgorde vijf gevolgen (1 tot en met 5):

<p>Gebeurtenissen:</p> <p>a De Duitse marine begint met een onbeperkte duikbotenoorlog.</p> <p>b President Wilson keurt een Amerikaans voorbehoud bij gezamenlijke acties van de Volkenbond af.</p> <p>c Japanse vliegtuigen bombarderen de Amerikaanse marinebasis op Pearl Harbor.</p> <p>d De Russische partijleider Stalin stemt tijdens de conferentie van Jalta in met president Roosevelt's plan voor collectieve veiligheid.</p>	<p>Gevolgen:</p> <p>1 De Amerikaanse regering neemt het besluit tot deelname aan de Tweede Wereldoorlog.</p> <p>2 De Amerikaanse regering neemt het besluit tot deelname aan de Eerste Wereldoorlog.</p> <p>3 Het Atlantisch Handvest wordt ondertekend.</p> <p>4 De Verenigde Staten en de Sovjet-Unie sturen een delegatie naar de oprichtingsvergadering van de Verenigde Naties.</p> <p>5 Het Amerikaanse Congres verwerpt het vredesverdrag van Versailles.</p>
--	--

- 2p **21** Noteer de juiste combinaties van gebeurtenis en gevolg, door achter elke letter (a tot en met d) telkens het daarbij passende cijfer te noteren.
Let op! Er blijft één gevolg over.

Marcus Garvey was de zwarte leider van een beweging die streefde naar emancipatie van de zwarte bevolking, maar dacht dat dat binnen de Verenigde Staten niet mogelijk was. Daarom probeerde hij in 1923 in Liberia (een land in Afrika) grondgebied voor zwarte Amerikanen te vinden.

- 4p **22** Leg uit waardoor:
- Garvey in 1923 voor zijn emigratieplan geen steun kreeg van de NAACP en
 - de ideeën van Garvey later door Malcolm X werden gezien als een inspiratiebron voor de radicale zwarte beweging.

Uit verkiezingsuitslagen tussen 1932 en 1940 blijkt dat de politieke voorkeur van de zwarte bevolking in deze periode verschoof van de Republikeinen naar de Democraten.

- 2p **23** Geef aan dat die verschuiving:
- verklaarbaar is vanuit het sociaaleconomisch beleid van president Roosevelt.
 - **niet** verklaarbaar is vanuit het Burgerrechtenbeleid van president Roosevelt.

Gebruik bron 7.

Uit de bron kun je het doel van de Farm Security Administration afleiden.

- 2p **24** Leg uit welk doel dat is.

Gebruik bron 7.

Tijdens de presidentsverkiezingen van 1940 zou deze foto bruikbaar kunnen zijn voor de campagne van zowel president Roosevelt als voor de campagne van zijn Republikeinse tegenkandidaat.

4p 25 Leg dit voor beide campagnes uit.

Gebruik bron 8.

Herblock geeft in deze prent uit 1949 een mening over het McCarthyisme.

4p 26 Leg uit, telkens met een verwijzing naar de prent:

- welke mening Herblock hier geeft over het McCarthyisme en
- welk gevolg van het McCarthyisme voor de Amerikaanse samenleving Herblock laat zien.

De volgende gebeurtenissen die te maken hebben met de ontwikkeling van burgerrechten staan in willekeurige volgorde:

- 1 Rosa Parks weigert haar plaats in een bus af te staan aan een blanke.
- 2 President Johnson tekent de *Civil Rights Act*.
- 3 Martin Luther King organiseert de Mars naar Washington.
- 4 De NAACP wordt opgericht.
- 5 Het Amerikaanse Congres stemt in met de *Voting Rights Act*.
- 6 Het Hooggerechtshof verklaart dat segregatie niet in strijd is met de grondwet.

2p 27 Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In 1954 nam het Hooggerechtshof een besluit in de rechtszaak *Brown vs. Board of Education of Topeka*.

2p 28 Geef aan:

- welk besluit het Hooggerechtshof in deze rechtszaak nam en
- waardoor dat besluit spanning opleverde tussen de federale regering en sommige deelstaatregeringen.

Gebruik bron 9.

Bij deze bron passen twee beweringen:

- 1 Deze bron is kenmerkend voor de politieke idealen van president Kennedy.
- 2 In deze bron wordt een eenzijdig beeld gegeven van het Vredeskorps.

4p 29 Licht beide beweringen toe met de bron.

Tussen de bekendmaking in 1961 van een ruimtevaartprogramma, dat als doel had een mens op de maan te zetten, en het buitenlandse beleid van president Kennedy bestond een verband.

2p 30 Leg uit welk verband dat was.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.